

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ОЧНИХ ХВОРОБ І ТКАНИННОЇ
ТЕРАПІЇ ІМЕНІ В.П. ФІЛАТОВА НАМН УКРАЇНИ»
ВСЕСВІТНЯ АСОЦІАЦІЯ ПОЗИТИВНОЇ ТА ТРАНСКУЛЬТУРАЛЬНОЇ
ПСИХОТЕРАПІЇ, ВІСБАДЕНСЬКА АКАДЕМІЯ ПСИХОТЕРАПІЇ
ЛИТОВСЬКИЙ ЕДУКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ м. ВІЛЬНЮС

IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

*«Пізнавальний та перетворювальний потенціал
історичної психології як науки»*

2 лютого - 2 березня 2017 року

УДК 159.9.01
ББК 88.1

Рецензенти:

Большакова А.М., доктор психологічних наук, професор;
Завацька Н.Є., доктор психологічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Родіна Н.В., доктор психологічних наук, професор;
Альошин О.М., кандидат фізико - математичних наук, доцент;
Кононенко О.І., кандидат психологічних наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою ІМЕМ Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова
Протокол № 4 від 20 березня 2017 р.

«Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки» 2 лютого - 2 березня 2017 р. - Одеса: матеріали ІV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції/ за заг. редакцією Родіни Н.В., Альошина О.М., Кононенко О.І. – О.: Видав-во ОНУ імені І.І.Мечникова – 2017р., 216 с.

У збірник увійшли тези доповідей вчених у галузі психології, докторантів, аспірантів, здобувачів Одеського національного університету імені І.І.Мечникова, провідних ВНЗ України та зарубіжжя, практикуючих психологів та фахівців у сфері психології. Висвітлено актуальні проблеми потенціалу історичної психології як науки, психологічного здоров'я й ортобіозу людини.

Матеріали друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Оргкомітет конференції:

Голова: Ректор ОНУ імені І. І. Мечникова, доктор політичних наук, професор Коваль Ігор Миколайович. **Співголови:** директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор Максименко С.Д. директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, член-кор. НАПН України, Слюсаревський М.М. директор Державної установи «Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова Національної академії медичних наук України», член-кор. НАМН України, доктор медичних наук, професор Пасечнікова Н.В.

Заступники: завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології ОНУ імені І. І. Мечникова, доктор психологічних наук, професор Родіна Н. В.; провідний науковий співробітник лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології, доктор психологічних наук Яремчук О.В.

Члени оргкомітету: директор ІМЕМ, професор Круглов В.Є. директор ІШО, доктор політичних наук, професор Дунаєва Л.М. декан філософського факультету, кандидат філософських наук, доцент Чайковський А. В. завідувач кафедри загальної психології і психології розвитку особистості, доктор психологічних наук, професор Кіреева З. О. завідувач кафедри соціальної і прикладної психології, доктор соціологічних наук, професор Подшивалкіна В. І. доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології, кандидат психологічних наук Кононенко О.І. доцент кафедри соціальної і прикладної психології, кандидат психологічних наук Пундєв В.В. доцент кафедри психосоціальної допомоги і практичної психології ННІ та СТ ОНУ імені І.І. Мечникова, кандидат психологічних наук Смокова Л.С. завідувач кафедри системного програмного забезпечення та технологій дистанційного навчання СПЗ та ТДН ННІ та СТ ОНУ імені І. І. Мечникова, кандидат фізико - математичних наук, доцент. Альошин О. М. начальник відділу міжнародного співробітництва Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидат фізико – математичних наук, доцент Гриневич В.С. декан факультету психології КНУ імені Тараса Шевченка, доктор психологічних наук, професор Данилюк І. В. заступник директора Інституту соціології НАН України, завідувач відділу історії, теорії та методології соціології доктор філософських наук, професор Головаха Є.І. провідний науковий співробітник Інституту філософії НАН України, доктор філософських наук, професор Хамітов Н.В. завідувач кафедри філософської антропології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктор філософських наук Крилова С.А. професор кафедри протоісторії Прибалтики Литовського едукологічного університету, доктор гуманітарних наук Мардоса Йонас.

Напрямки роботи інтернет – конференції:

Секція № 1. Методологія та методи історичної психології як науки. Суб'єкти історії та культури.

Секція № 2. Фундаментальні та прикладні психолого-історичні дослідження в загальній, соціальній та етнічній психології.

Секція № 3. Феномени психологічного здоров'я та ортобіозу людини: психоісторичний вимір.

Секція № 4. Соціальна робота та психосоціальна допомога: історико-культурний аспект.

Секція №5. Історична психологія: архетипи, ментальність, міфи, картина світу особистості та спільноти в житті і мистецтві.

Секція № 6. Феномен особистісного самоздійснення людини у культурному та історичному просторі.

Секція № 7. Релігія в мультикультурному соціумі.

Секція № 8. Психологія повсякденності та свята в традиційному та сучасному суспільстві.

Секція № 9. Мультикультуралізм та глобалізація в політичному процесі Європи, України та світу.

ментальних феноменів. Втілення основних ідей сягає як приватного, так і соціального життя.

Цінними для розуміння сутності методу є зауваження Н. Пезешкіана у тому, що позитум-підхід описує повсякденність європейського простору як переживання «незручності у культурі», себто люди налякані односторонністю і ворожістю чистої науки; розчаровані далекою від громадян буржуазною політикою та економікою і не можуть знайти пристанку у традиційних релігіях, світоглядних системах. Вчений вказує, що залишається тільки заглибитися у самих себе і саме у собі шукати нові орієнтири [4, с.7]. Ми ж посягаємося на те, аби в межах наших пошуків здійснити певні кроки для цікавої інтеграції напрямку у наукових українських дослідженнях, що дозволяє розгортати цінність позитивної психотерапії як метапідходу та власне цінності досліджень конкретних ментальних феноменів. Наші пошуки вважаємо відкритими.

ЛІТЕРАТУРА

Історіографічні та методологічні координати теорій соціальної психології : [монографія] / [М. М. Слюсаревський, В. В. Жовтянська, М. М. Скорик, Н. В. Хазратова та ін.] ; за наук. ред. М. М. Слюсаревського ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 360 с.

Ніздрень О. Впровадження позитивної психотерапії у програму активізації соціального капіталу осіб із низьким економічним статусом / Олександра Ніздрень // «Психологія особистості». – 2016. – № 1 (7). – С. 141–150.

Пезешкіан Н. Психотерапия повседневной жизни: тренинг разрешения конфликтов / Носрат Пезешкіан. – СПб. : Речь, 2004. – 288 с.

Пезешкіан Н. Роль идентичности и культуры в современном мире с точки зрения позитивной психотерапии / Носрат Пезешкіан // Позитум Украина : науч.-практ. ж-л. – 2007. – № 1. – С. 5 – 14.

Пезешкіан Х. Позитивная психотерапия как транскультурный подход в российской психотерапии : дис. ... докт. психол. наук : 14.00.18; 19.00.04 / Х. Пезешкіан ; Научно-исследовательский психоневрологический институт им. В. Н. Бехтерева, Московская медицинская академия им. И. М. Сеченова и Висбаденский институт последипломного образования врачей по психотерапии (ФРГ). – Санкт-Петербург : [б. в.], 1998. – 87 с.

ДОСВІД ДИДАКТИЧНОГО АНАЛІЗУ РУДИМЕНТІВ ІСТОРИЧНИХ ТИПІВ БУДЕННОЇ СВІДОМОСТІ

Лозова О.М.

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Буденна свідомість – один з рівнів свідомості, який орієнтований на відтворення людського буття як явища. Принципово концентруючись на самому суб'єкті (за О.В. Найдиш), будучи суб'єктоцентричною, буденна свідомість відбиває здоровий людський глузд. Буденне розуміння світу так вплетене в людську життєдіяльність, що в його актах, на відміну від теоретичного мислення, людина не в силах піднятися над приватними обставинами життя (Е.Д. Бистрицький). В.Ф. Гегель писав про буденну свідомість як про такий спосіб мислення будь-якої епохи, в якому містяться забобони цього часу. Сьогодні буденна свідомість «розумнішає», стає раціональнішою, «нерациональність буденної свідомості поступається місцем нерозумності» (О.П. Сегал). Основні характеристики буденної свідомості: ірраціональність, нерелексивність, нетерпимість буденної свідомості до протиріч (М.Л. Мухелішвілі).

В межах викладання курсу «Психологія буденної свідомості» для майбутніх практичних психологів у Київському університеті імені Бориса Грінченка студентами було проведено аналіз конкретної життєвої ситуації та проявів буденної свідомості її героїв.

«Мої дідусь і бабуся більшість життя проживають в селі, мають город, пораються по господарству. З часом земля втратила свою родючість, клімат став змінюватись, і деякі рослини не ростуть або важко їх виростити. Деревя стали старими, їх зрубали, а нового нічого не садять. Весь город засадили картоплею і пояснюють це тим, що вона найнеобхідніша.

Діти й онуки пропонують допомогу, але старенькі їм відмовляють, кажуть, що самі впораються, і робити щось самостійно по господарству не дозволяють, оскільки це їхнє: «Як буде ваше, то й будете робити». Навіть коли родичі привозять їм саджанці, й ті не дозволяють посадити: поки ті дерева виростуть та дадуть плоди...

А діти та онуки живуть у місті, своєї дачі не мають, хочуть допомогти стареньким, засадити овочами та фруктами землю, щоб своє було, корисне. Онде і сарай, і хату підлатати потрібно, але у дідуся з бабусею на все одна відповідь: «На наш вік вистачить». Діти за голови хапаються: як потім це все відновити, ліпше ж коли підлатати, ніж руїни перероблювати? Адже дідусю і бабусі від цього не було б гірше, частіше бачили б рідних. Та й взагалі, яка б допомога була дітям, коли б всі разом вирощували продукти і не довелося так дорого їх у місті купувати!»

Схема аналізу складається з кількох питань. Зокрема, які історичні типи буденної свідомості проглядаються у сучасної людини в цій ситуації? На думку аналітика, в даній ситуації її старі родичі є носіями традиційної селянської буденної свідомості з окремими проявами первісної свідомості. Зі свідомості первісної родової общини залишився той факт, що на рівні буденної свідомості когнітивна складова проявляється у формі буденного знання. Студентами було зазначено, що в буденній свідомості селянина домінують не когнітивні, а безпосередньо практичні цілі, тому вона дозволяє оволодіти формами предметно-практичного освоєння світу, орієнтуватися в буденному житті, у структурах буденного спілкування.

Чи забезпечує прояв буденної свідомості цілеспрямовану діяльність людини в цій ситуації? Назгал, завдяки випереджувальному відображенню, людина розкриває причиново-наслідкові зв'язки, передбачає майбутнє, ставить перед собою мету, враховує мотиви і приймає вольові рішення, вносить необхідні корективи, долає труднощі, активно впливає на навколишній світ. Проте, в даній ситуації важлива функція регулювання цілеспрямованої діяльності зредукована: старенькі відмовляються від допомоги через свої принципи і не

думають про, про те, що доведеться робити дітям та онукам, коли їх не стане. Студенти припускають, що за цією поведінкою приховується не стільки ставлення до дітей, як до самих себе, ніби старенькі доводять собі, що вони самі з усім впораються і в них є ще сили для цього. Такі мотиви приховують і намагання своєрідним чином «допомогти» дітям, пожаліти їх, щоб ті не їздили ще й на город, не перепрацьовували.

У даному прикладі домінують такі складові змістової структури свідомості, як звички, ілюзії, омани, оскільки те, що думають собі і уявляють люди, може не відповідати дійсності, і переконати їх в іншому дуже важко в силу вікової ригідності мислення. На думку аналітиків, тут особливо яскраво проявилась ірраціональність буденної свідомості: давно усталені звички та спосіб життя не дають людям щось змінити, прийняти правильне рішення. Спостерігається виразне бажання не змінювати вже сформовану думку, домінування особистісного сенсу у мотивації поведінки.

Одна з характеристик буденної свідомості – її нереклексивність – призводить людину до відчуття себе об'єктом впливу, маніпуляції. Можливо, запропонована допомога дітей чи привезення саджанців, розцінюється старшими членами родини як маніпулювання, намагання вплинути на них поза їх власним бажанням.

З емоційної складової буденної свідомості наявне слідування емоційним реакціям: страх перед змінами, новими відносинами, що могли б проявлятися у співпраці; страхи прийняття свого віку: «Що буде, якщо ми дозволимо хазяйнувати на власній території, ми перестанемо бути повноправними господарями, чи взагалі у нас все відберуть?»

Як можна допомогти людині звільнитись від пут буденної свідомості? Хорошим засобом у цьому випадку є приклад інших людей, тому у бесіді зі старенькими було наведено такий приклад. «Є у нас сусід, він вирощує такі рідкісні сорти овочів, бо займається господарством разом з своїми батьками. Багато років у них все чудово родить, а тепер вони вже втілили свої бажання і балують обидві родини смачними овочами. І сусідові добре, бо батьки постійно передають врожай, його сім'я майже нічого не купує. І його батькам гарно: в них часто діти з онуками гостюють і допомагають, де треба». Було показано різницю між тим, що є і тим, що могло бути, якщо б людина змінила своє рішення. Ситуація кардинально змінилася, коли діти зробили акцент на любові і піклуванні про онуків («дітям потрібні вітаміни, а в місті продукти не відомо чим можуть бути оброблені»). Оскільки дідусь і бабуся люблять онуків і прагнуть про них піклуватися, то взаємодія між старшим і молодшим поколінням в родині досить швидко була налагоджена.